

Roszzabodó szociális helyzet és a kirekesztettség Magyarországon a válság időszakában*

A kapitalista rendszerváltás (1989) után Magyarországon a munkahelyek bő 1/3-a szűnt meg, 1,5 millió a 4,8 millióból. 2010 áprilisában – az időközben létrehozottakkal együtt is – csak 3,7 millió volt a munkahelyek száma. A munkaképes korú lakosság aktivitási rátája alacsony, csupán 54–55%-os (míg az Európai Unióban az átlag 64%). A lakosság jelentős része elszegényedett, aminek a munkanélküliség növekedése az egyik alapvető oka. Sok családban hamarosan a harmadik generáció nő fel munka nélkül.

Az egy főre jutó átlagos reáljövedelem csak a kétezres évek első felében érte el a rendszerváltás előtti szintet. A magyar társadalomban ezalatt robbanásszerűen megnöttek a jövedelmi és szociális különbségek, ezért a lakosság harmada szegénynek számít, több mint tizede tartósan leszakadt a társadalomról, kirekesztettségben él (lásd később).

A válság körülményei között a helyzet tovább rosszabbodott. Nem csupán a szegénység jelent problémát, hanem az „alsó középosztály” egy részének elszegényedése, veszélyeztetettsége is.

Kik a veszélyeztetettek?

Magyarországon a szegények többnyire a következő csoportokból kerülnek ki:

* Ez az áttekintés az *European Social Watch Report 2010* magyar nemzeti jelentése. A magyarul *Szociális Helyzetjelentést* sok ország civil szervezetei az ENSZ támogatásával állítják össze a világ országainak szociális helyzetéről, és publikálják évről évre. Újabban európai regionális különyt is megjelenik az Európai Unió támogatásával. A jelen tanulmány ez utóbbiban, 2010 decemberében, Brüsszelben jelenik meg. A kötet a szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelem Európai Éve alkalmából különösen a globális válság szociális hatását elemzi az egyes tagországokban.

- tartósan munkanélküliek és részidőben foglalkoztatottak (a munkanélküliek 48%-a szegény);
- a 6–700 ezer cigány ember nagy többsége nyomorog;
- a gyermekes családok 41%-a, nagycsaládok 60%-a, az egyszerű csonka családok 45%-a szegény;
- a nyugdíjasok 50%-a számít szegénynek; még ha aktív korukban jól is kerestek, jelentős jövedelemcsökkenést szenvednek el;
- különösen a jövőben emelkedik majd az olyan munkanélküliek, illetve feketemunkára kényszerítettek száma, akik nyugdíj nélkül, vagy alacsony nyugdíjjal öregednek meg;
- gyakran nyomorognak a tartós betegségben szenvedők, a fogyatékkal élők;
- teljesen kiszolgáltatottak a hajléktalanok.

Ehhez adódik az *elszegényedő „alsó középosztály”*, amelynek tagjai minden erővel igyekeznek elkerülni a szegénységet, de a pénzbeli jövedelem szűkössége miatt egyre több napi gonddal küzdenek, tartozásaik keletkeznek a közüzemi díjak és a bankrészletek fizetésénél is.

A munkanélküliség és szegénység tekintetében *hatalmasak a regionális különbségek*. A legelszegényedettebb régiók Kelet- és Északkelet-Magyarországon, valamint a dél-dunántúli térségben találhatóak. E térségekben koncentrálódik a cigány népesség többsége (de a szegények többsége nem cigány). Nagy a nyomor a városi és falusi szegénynegyedekben, a gettóban élő emberek körében, ahonnan a kitörés szinte reménytelen.

A szegénység mértéke és a gyermeknyomor

Magyarországon a szegénységet a Központ Statisztikai Hivatal (KSH) létminimum-számításai alapján határozzák meg. Eszerint ma a *lakosság 30%-a, mintegy 3 millió ember él a létminimumon (73 ezer forint/fő/hónap) és az alatt*. Az EU módszertana alapján – eszerint a szegénységi küszöb az átlagjövedelem 60%-a – a szegények aránya 17% (ami 1,7 millió főt jelent). A 10 milliós Magyarországon – a KSH szerint – 1,1 milliónyian tartósan leszakadtak a társadalomról, többszörösen hátrányos helyzetben, kirekesztettségben élnek. Ők a mélyszegények; a felkapaszkodás szinte lehetetlen számukra. 2009-2010 telén – hasonlóan az utóbbi évekhez – mintegy 200-an fagytak meg, többségük a saját fűtetlen otthonukban, a többiek az utcákon. A hajléktalanok számát 30–50 ezerre teszik.

A magyar gyermekek 20 százaléka él az EU-ban általánosan elfogadott szegénységi küszöb alatt. Az EU mérések szerint a 2,2 millió gyermek közül 430 ezren nagyon szegénynek tekinthetők, de a szociológusok szerint a jelenlegi válságban már 600 ezer gyermek súlyosan érintett. A

magyar standardok szerint a szegénység valamilyen formában mintegy 750 ezer gyereket érint (ők a gyermekvédelmi támogatásban részesülők). Újra megjelent az alultápláltság, ma több tízezer gyerek éhezik Magyarországon. Gyakran csak az óvodában vagy iskolában jutnak meleg ételhez.

A szegény családok döntő többsége bevételeinek szinte egészét a gyerekek nevelésére, illetve a legegyszerűbb szükségletek fedezésére kell, hogy fordítsa. Súlyos problémát jelent a szegény családoknak a lakás fenntartása, valamint a tüzelő beszerzése. Esetenként az óvodába vagy iskolába járás is nehézségeket okoz a szegény gyerekeknek. Akadályozza őket például a nincstelenség miatt hiányzó ruha, cipő, és persze nem ritkán a pedagógusok, illetve más szülők velük szemben tanúsított negatív magatartása.

A nehézsorsú gyerekek baját még tovább tetézi a *privatizált közműszolgáltatók sokszor teljesen antiszociális magatartása* is. Nem csupán elszegényedett családoknál, de előfordult, hogy – ahol az önkormányzat kasszája üres – az óvodában, iskolában is kikapcsolták az áramot és a gázt.

A közműtartozás az egyik legerősebb kényszerítő tényező arra, hogy a szülők *uzsorakölcsönhöz* folyamodjanak. A szegény gyerekes családoknak már negyede vett fel ilyen kölcsönt. Magyarországon legálisan is működhetnek évi több száz százalékos kamatot és költséget felszámító hitelező cégek, de sok az ilyen fekete vállalkozás is.

A cigányság és általában a szegények társadalmi gettóiban

A „szocializmus” időszakában a munkavégzés lényegében kötelező volt, a roma férfiak közel 90%-a dolgozott. Ma ez az arány 20%. A korábban munkavégzésen, stabil jövedelmen alapuló társadalmi integrációs folyamat a rendszerváltás után minden szinten megszűnt. *A cigányság szegénységének fő oka a társadalmi-történelmi háttér* alakulása: a rendszerváltás maga, és iskolázottságuk alacsony foka. A munkaerőpiacon erős diszkriminációnak vannak kitéve.

A cigányok lecsúszása azonban nem azt jelenti, hogy csak ők szegények Magyarországon. Sőt – mint jeleztük –, *a szegényeknek a többsége nem roma, hiszen ők az ország lakosságának csak 6-7%-át teszik ki, és nagyon sok, magát magyar származásúnak valló ember is szegény!* A létminimum alatt élőknek 1/4-e, a segélyezetteknek (mélyszegényeknek) durván a fele él a cigány családokban. Pontos adatok nincsenek, mert a nemzetiségek szerinti nyilvántartás tilos.

A köztudat úgy tartja: a segélyezési kereteket főleg a romák élik föl. Azon túl, hogy – mint szó volt róla – ez tényszerűen nem igaz, a felmérések szerint a romák sokszor be sem adják a kérelmüket, erről eleve lebeszélik őket a hivatalokban, illetve sokszor nem ismerik jogukat. Az ő esetükben egyes önkormányzatoknál az is „önhibának” minősül, hogy

„ilyen szegénységre miért szültek annyi gyereket”. Azt sugallják, hogy csak a segély miatt szülik a gyerekeket. Adatokkal igazolható azonban, hogy minél több a gyerek a roma családokban, annál kisebb az egy főre jutó segély összege. És minél több a gyerek, annál szélesebbre nyílik a jövedelmi olló a hasonló gyerekszámú nem roma családokhoz képest. A cigányság esélyeit a települések gettósodása is tovább rontotta.

A roma felzárkóztató kormányzati programok a társadalmi körülmények és a programok gyengéségei miatt a 90-es évek elejétől egészen 2004-ig minden különösebb eredmény nélkül fejeződtek be. 2004 óta – ez pozitív fejlemény –, nincs külön a cigányságnak szánt nagyobb program, az beolvadt a hátrányos helyzetűeket segítő projektekbe.

Mind többen a szegényeket okolják saját helyzetükért, gyakran a szegénységet a cigánysággal azonosítják. Valójában ez megalapozatlan, mert az ország északi, északkeleti és déli térségeiben egyre több olyan település van, ahol semmiféle munkalehetőség nincs, se cigánynak, se magyarnak. Ráadásul a kutatások szerint e térségekben a romák többet dolgoznak, mint mások – csak leginkább feketén alkalmazzák őket.

A magyar társadalomban *a rasszizmus fokozatosan erősödik, különösen a válság kitörése óta*. Fajgyűlölő félkatonai szervezetek vonulnak a romák által lakott településeken, 2008-2009-ben több mint 10 esetben követtek el cigányok ellen rasszista indíttatású gyilkosságot. 2010-ben pedig egy szinte nyíltan cigányellenes szélsőjobboldali párt 17%-ot kapott a parlamenti választáson.

Nem sokkal jobb a nem roma magyar szegények helyzete sem. Többségük ugyanazokban a lemaradó térségekben él, mint a cigányok, sokuk ugyancsak gettósodó környezetben lakik.

A tartós munkanélküliség mentálisan tönkreteszi a periferizáltak nagy többségét. Néhány év után nehéz, szinte lehetetlen visszavezetni őket a munkához; a foglalkoztatottság jelenlegi szintje mellett ez törvényszerű. Erős az alkoholizmus, sok az öngyilkosság, nem is csoda, hogy gyakori közöttük a megélhetési bűnözés. Ez jó hivatkozási alap a rasszistáknak és a rendőrség megerősítését követelő jobboldaliaknak.

A szociális ellátó rendszerről

Mivel a gyermekszegénységről már volt szó, kezdjük *a családi ellátások* ismertetésével! Magyarországon a „szocialista” időszakból örökölt, a gyermekekhez kötött családi pótlék rendszer nemzetközi összehasonlításban kiterjedt, bár nem nagy összegű. A családi támogatások nagy hányadát az állam közvetlenül folyósítja alanyi jogon. Családi pótlékot majdnem kétfélmillió gyerek után fizetnek. Gyermeikenként kb. 17 ezer, három gyermek esetén kb. 50 ezer forint jár, minden további gyerek után további 21 ezer forint. Emellett még az anya korábbi fizetésétől függő összeget (de maximum a minimálbér kétszeresének a 70%-át) fizetik

ki a két éven aluli gyermekek után (GYED), a harmadik évben pedig ennél kisebb összeget, 26 ezer forintot (GYET). Ehhez társul a helyi önkormányzatok által nyújtott szociális segély a szegény családoknak, amelyről alább lesz szó.

Az Országgyűlés által 2007-ben elfogadott *Legyen jobb a gyerekeknek* elnevezésű, 25 éves programnak a válság körülményei között még kevés az eredménye.

A munkából való megélhetés esélye a szegények jó része számára nem adatik meg és a válság körülményei között kilátástalanná vált. Az *aktív munkaerő-piaci módszerek* ráadásul az utóbbi években fokozatosan *visszaszorultak*. A továbbképzésekbe, felkészítő programokba bevont munkanélküliek száma nem éri el az évi 50 ezret. A program teljesen elrugaszkodott a munkaerő-piaci valóságtól, gyakran alapvetően használhatatlan képzést nyújtott.

A közmunkával foglalkoztatottak száma is hasonló nagyságú volt az elmúlt években, de ez csak 6-7 hónapos, általában minimálbéres munkát (a munkában töltött hónapokban 73 500 forintos jövedelmet) jelentett az érintetteknek évente. Mivel legalább minimálbért kellett fizetni, a legtöbb településnek nem volt erre elég pénze. Részben a válság miatt ezt a rendszert szigorították, amiről alább lesz szó.

A leggyakoribb megoldás az, hogy a munkáltatók kapnak támogatást – általában járulék-kedvezmény formájában – ha tartósan munkanélkülieket alkalmaznak. A tapasztalatok szerint ez a rendszer egy teljesen hamis, másodlagos munkaerőpiacot hoz létre, ami olcsóbbá teszi a munkaerő piaci árát. Ha pedig véget ér a támogatási program, a vállalkozók gyakran elbocsátják az embereket, akik ismét segélyre vagy feketemunkára szorulnak.

A közmunka és a munkáltatói támogatás mellett az állam forint-milliárdokat – zömében európai uniós pénzt – költ elhelyezkedést segítő programokra, nagyrészt sikertelenül, mert a munkahelykínálat szükségése a meghatározó.

A szociális munkások sok helyen – főként kisebb településeken – hiányoznak, másutt vannak, de szinte eszköztelenek. Számos településen megfigyelhető a szociális szolgáltatások leépülése. A *segélyezés eleve alacsony színvonalú*, a központi és önkormányzati segélyekre a GDP kb. fél százaléka jut. A segélyeknek sok formája van: rendszeres szociális segély, rendszeres és rendkívüli gyermekvédelmi támogatás, lakásfenntartási támogatás, közgyógyellátás, átmeneti segély stb.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai szerint 2008-ban havonta átlagosan több mint 194 ezer ember (család) kapott rendszeres és egyéb *központi szociális segélyt* (összesen több mint 60 milliárd forintot); ők azok, akiknek általában nem volt más jövedelmük. A mélyszegényeknek tehát kb. ötöde jutott rendszeres szociális segélyhez. A törvény szerint egy családból csak egy ember részesülhet rendszeres támogatásban, aki a további eltartottak (gyermekek) után is kap segélyt. Havonta átlagosan

26 600 forint/fő a rendszeres szociális segély egy főre jutó maximális összege. A gyermekek ennél kevesebbet kapnak. Szociológiai kutatások szerint a segélyezettek 51 százaléka egyedülálló, így a népesség kb. 3-4 százaléka élhet segélyen. A segély folyósításának feltétele az volt, hogy a rászorulókat kötelesek együttműködni a munkaügyi központtal és részt kellett venniük beilleszkedést segítő programokban. Az együttműködési kötelezettség azonban a hátrányos helyzetű térségekben pusztán formalitás volt, a központok nem tudtak munkát ajánlani. Ma már az említett közel 200 ezernél sokkal kevesebben, csak a munkavégzésre egészségi okból képtelenek részesülnek rendszeres szociális segélyben. A rendszert ugyanis nemrég átalakították, és ehelyett elvben ún. „rendelkezésre állási támogatást” kapnak az érintettek, ami azt jelenti, hogy el kell fogadniuk a nekik felkínált munkát (ld. alább).

A szociális segélyezés hosszú távon nem megoldás, mert nem biztosítja az étkezés mellett a közszolgáltatások kifizetését és azt, hogy a szegények ne veszítsék el lakásukat, ne szoruljanak gettóba. Ráadásul megalázó, mert kérvényezni kell, sőt, mint említettük, gyakran nem ismerik jogaikat, lehetőségeiket az érintettek; esetenként képtelenek kitölteni a formanyomtatványt. Emiatt és az ismeretek hiánya miatt sokan, jellemzően a legszegényebbek, nem jutottak hozzá az őket elvben megillető segítséghez. A segélyosztás gyakran szubjektív. Néhány polgármester úgy próbál megszabadulni a romáktól, hogy megfenyegeti őket: ha nem költöznek el, kiküldi a gyermekvédelmi szolgálatot, amely majd elveszi tőlük a gyerekeket, így nem kapnak családi pótlékot. Egy kisváros gyermekotthonának igazgatója is megerősítette: kerültek hozzájuk olyan gyerekek, akiket azért vettek el a szüleiktől, hogy a polgármester megszabaduljon a családtól.

Válságintézkedések és a rasszizmus erősödése

A nyílt pénzügyi válság kitörésekor a magyar forint elleni spekulációs támadás kivédésére a kormány az IMF-től és az Európai Uniótól jelentős áthidaló hitelt vett fel. E hitelhez kötődő feltételeességi előírásoknak megfelelően a kormány jelentős *megszorító intézkedéseket* hozott 2009 áprilisában. Ezek közül több *lakosság jövedelmét csökkenti*: a közszférában két évre rögzítették a nominális bruttó kifizetéseket, eltörölték a közszféra 13. havi juttatását, megszűnt a 13. havi nyugdíj, elhalasztották a 2010. évi nyugdíjkorrekciót, 2012-től több lépésben 62-ről 65 évre emelik a nyugdíjkorhatárt. 10 százalékkal csökkentették a táppénzt, a családi pótlék összegét két évre rögzítették, a korábbi három évről két évre csökkentették a kisgyermek után járó jövedelem-kiegészítést (de a három évet a 2010-ben megválasztott új kormány visszaállítani ígéri). Felfüggesztették a lakástámogatási rendszert, 20-ról 25%-ra nőtt az ÁFA, emelkedett a jövedéki adó, csökkentették a gázár és távfűtés támogatá-

sát a szegényeknél. Ugyanakkor csökkentek egyes, a tőkét terhelő adók és a személyi jövedelemadó kulcsok is. A módosított szociális törvény immár nem garantálja a segélyek reálértékének megőrzését sem. Mindez összességében a legérzékenyebben a legszegényebbeket sújtja.

A válság nyomán a hivatalos (regisztrált) *munkanélküliségi ráta* a 2007. év eleji 7,5%-ról 2010 áprilisára 11,8%-ra nőtt, ez utóbbi azt jelenti, hogy a munkaügyi irodákban félmillió ember keresett munkát. A munkanélküliek száma két év alatt 150–200 ezer fővel emelkedett, ami önmagában is visszavetette a lakossági bevételeket. A munkaképes korú inaktívák száma meghaladja az egymilliót.

A munkanélküliség növekedése és a szociális megszorító politika rendkívül széles rétegek helyzetét ingatta meg. A legsúlyosabban érintett réteget azok a bérlakásban élő családok alkotják (beleértve az egyszemélyes háztartásokat is), amelyeknek jelentős közüzemi és lakbértartozása halmozódott fel, méghozzá óriási többségüknek önhibájukon kívül. Ma 1,7 millió családnak 90 napon túli közüzemi tartozása van (a magyar családok 1/4-e–1/3-a érintett), 90 ezer családot fenyeget a kilakoltatás réme! *Ilyen sok honfitársunk nem lehet hibás. Az a társadalom a bűnös, amely sem elég munkahelyet, sem egyéb jövedelmet nem biztosít számukra.* (Újabban a kormány a folyó évre – önkormányzati választások lesznek – befagyasztotta a kilakoltatásokat.)

A magyar társadalom két évtizede tartó létbizonytalansága és a világ-gazdasági válság nyomán az utóbbi időben fokozott mértékben erősödik a szegényellenesség és cigányellenesség. A jobbra tolódó közhangulatot mutatja, hogy néhány polgármester kezdeményezése alapján *kormányzati szintre emeltek bújtatottan rasszista ízű munkaerő-piaci programot.* A segélyezés (fentebb ismertetett) rendjét megváltoztató program lényege, hogy a kedvezményezett – amennyiben egészsége engedi – közmunkára kötelezett, és „rendelkezésre állási támogatást” kap. Az új rendszer azonban e támogatási forma esetében nagyobb beleszólást ad az önkormányzatoknak és a polgármestereknek, ami ellentmondásos. Kevés ugyanis a pénz és a munkaalkalom. A helyi polgármester megítélése dönti el, hogy egy család tagja – például életvitele alapján – érdemes-e a segítségre, illetve arra, hogy munkát kaphasson. A mai közhangulatban ez erős szubjektivitást visz a rendszerbe. Vannak települések, amelyeken komoly verseny folyik a cigány és nem cigány segélyezettek közt a közmunkáért, a segélyekért – és általában a romák a vesztesek. A támogatásra egyébként csak az jogosult, aki hajlandó tanulni, vagy részt vesz évente 90 napig, napi hat órában az önkormányzat által szervezett közmunkán, de erre az önkormányzatoknak kevés a forrása és kevés a munkaalkalom is. Az önkormányzatok maguk határozzák meg a segélykeretüket, amely túlságosan rugalmas. Ha faragniuk kell a kiadásokon, a legkönnyebb a szociális támogatásokból elvonni. Az önkormányzatok egy részének pedig sem infrastruktúrája, sem apparátusa nincs arra, hogy közmunkát biztosítson. Ugyancsak félrevezető az új rendszer elnevezése: *Út a Mun-*

kához program. Ez azért hamis, mert – jelentős szociológusok szerint – valójában nem célja, hogy a munkaerőpiacra visszavezesse a támogatottakat. Idézet egy szociológustól: ez a program „demokratikus államban intézményesített és törvényesített egy olyan, durva megfogalmazásban »rabszolga-jellegű viszonyt« a program alanyai és az önkormányzatok között, amely alapvető állampolgári jogokat sért. [...] A törvény szövege majdhogynem nyíltan a cigányokat célozza meg, majdhogynem rasszista szöveg” (Szalai Júlia, 2008). Egy másik ismert szociológus szerint a (munkaalalom híján gyakran pusztán elvi) munkakényszer csak arra jó, hogy megregulázzák és megalázzák a segélyezetteket, illetve hogy aki nem akar, vagy nem tud dolgozni, azt a segély megvonásával elzavarják a településről. Ráadásul egy családban csupán egyetlen ember kaphat rendelkezésre állási támogatást. Becslések szerint így 30–35 000 ember esik ki ebből a támogatásból, illetve a szociális segélyezésből! A törvényt a nemzeti és etnikai jogok országgyűlési biztosa alkotmányellenesnek tartja, de egyelőre hatályban van.

Egy másik jele az előítéletes, hol bújtatottan, hol nyíltan rasszista gondolkodásnak az ún. szociális kártya ügye. A rendszer lényege, hogy a szociális ellátást elektronikus kártyán kapják a rászorulóknak, és azt csak bizonyos boltokban és bizonyos árukra használhatják fel. Jogvédők ezt ugyancsak alkotmányellenesnek tartják, mert korlátozza a szabadságot és egyformán kezeli pl. az alkoholizáló és a rendes életvitelű családokat. A szociális kártyát már több önkormányzat alkalmazza, annak ellenére, hogy a hatályos jogszabályokkal, sokak szerint az alkotmánnyal sem összeegyeztethető.

Az ismertetett munkaerő-piaci reformot már a nyílt globális válság kitörése előtt előkészítették. A szociális kérdések legismertebb magyar szakértője, Ferge Zsuzsa ezt így értékelte: „a deklarált – természetesen helyeslendő – cél a munkára ösztönzés, a munkaerőpiachoz közelítés. Az eszközök azonban sajátosak. Többek között: a háromhavonta kötelező 15 nap közfoglalkoztatáson kívül minden más beilleszkedési segítség megszűnik; a munkanélküliségi biztosítási ellátás szinte megszűnik (a járadék ideje alatt is kötelező a közfoglalkoztatás); a szabálysértések (pl. feketemunka) örökre kizárhatnak a segélyezésből; ha egy önkormányzat nem tud közfoglalkoztatást szervezni (ami kis és szegény falvakban könnyen megeshet), nem kap a költségvetéstől fedezetet a segélyekre. Be kellene látnunk, hogy a munkaerőpiacunkról évekkel ezelőtt kiszorult, azóta jórészt falusi gettóba kényszerült százezrek »aktivizálása« nem olyan feladat, amely néhány kormányrendelettel megoldható volna. A kapitalizmus egyik legmélyebb ellentmondásáról van szó [...]: ha a gazdaság nem növekszik, vagy csak arra törekszik, hogy a munkaerőn takarékoskodjon, akkor miből és hogyan lehet a foglalkoztatást növelni? Az elemzők most kezdik fel- és elismerni, hogy a munkanélküliség annyira szerves része a globális piacgazdaságnak, hogy egészen új gondolkodásra és új eszközökre lenne szükség a probléma kezeléséhez”

(Ferge, 2008). Tehát hiábavaló dolog a munkavállalók munkába állását ösztönözni, ha nincs munkahely.

Összegzés helyett

Szalai Júlia ismert szociológus szerint: „a segélyen élők komoly vesztesei lehetnek a válságnak, s nem látszik, hogy bárki védené őket. A romáknál az elkeseredés még nagyobb lehet. Az örökös megbélyegzettség, a folytonos frusztráció depresszióhoz vagy az agresszió fokozódásához vezethet [...] A mélyszegénység fennmaradásához ráadásul rejtett érdekek is fűződnek. Érdemes belegondolni: a szegények ellátása több tízezer embernek ad fix fizetéses állást. És a többségi társadalomnak is szüksége van a legszegényebbekre: a legolcsóbb, mindenre kapható munkaerőre. Ez a »tartalékserege« a gazdaságnak” (Szalai, 2008). Lukács György szociológus szerint: „A jelenleg regnáló szociális rendszernek egy célja van, amit tökéletesen teljesít is, hogy ne legyenek éhséglázadások” („Zajlik...”, 2009).

A szociális biztonság nélkül a demokrácia és jogállamiság írott malaszt.

Javaslatok

A *Social Watch Report* szerkesztőinek kérésére javaslataink következnek. Az EU Bizottság és a Parlament döntése alapján 2010 a szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem Európai Éve. Ebből az alkalomból az európai, és azon belül a magyar civil szervezetek közös ajánlást dolgoztak ki. Az alábbi javaslatok az ATTAC Magyarország, a Szociális Fórummozgalmakért Alapítvány és a Magyar Egyesült Baloldal (MEBAL) mozgalom közös ajánlásai.

A globális válság is bizonyítja: a jóléti rendszereket leépítő, és a társadalmi különbségeket növelő, természeti környezetünket tönkretévő (neoliberális) kapitalista modell fenntarthatatlan. A gazdaságot az ember szolgálatába kell állítani! A tőkeérdeket ki kell szorítani a közszolgáltatásokból. *Az állam ne az önmagában is erős tőkét segítse, hanem a nagy többség boldogulását!* Bátorítani kell az *alternatív munkapiac* erősödését, a szociális alapú szövetkezést, a közösségi termelési és értékesítési formákat, az értelmes közfoglalkoztatási lehetőségek szélesedését. Társadalmilag ellenőrzött állami értékteremtő foglalkoztatási lehetőségeket, amelyek növelik a költségvetés bevételeit és a piaci keresletet, ugyanakkor csökkentik a költségvetés szociális és egyéb kiadásait! 35 órás munkahéttel több munkahelyet! Közelíteni szükséges a szociális világot és a munka világát egymáshoz. Pl. a családokat fenntartó otthoni tevékenység beemelése a fizetéssel vagy/és egészségbiztosítással és nyugdíjjal járó munka világába lehet egy ilyen megoldás.

NE CSAK A TŐKE ÉRDEKÉT SZOLGÁLÓ SZABÁLYOK, HANEM A LAKOSSÁGNAK FONTOS ÚN. GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS JOGOK IS LEGYENEK EURÓPAI SZINTŰEK! EURÓPAI UNIÓS SZOCIÁLPOLITIKÁT! EURÓPAI SZOCIÁLIS MINIMUMOT (beleértve a szerény táplálkozáshoz, lakhatáshoz, minimális közüzemi ellátáshoz, ingyenes oktatási és egészségügyi ellátáshoz, öregségi gondoskodáshoz való jogot)! A valóban rászorultaknak a támogatás túlnyomó része alanyi jogon járjon!

A különösen Kelet-Európában *erős társadalmi és lakóhelyi szegregáció, a gettók megszüntetésének* legfőbb feltétele a munkaalkalmak teremtése, a területfejlesztés, a falusi/helyi önerőre támaszkodó közösségi-szolidaritási termelési közösségek létrehozása, az esélyegyenlőség növelése az oktatásban.

Minden eszközzel fel kell lépni az egyre szélesebb körben és egyre riasztóbb mértékben megjelenő *közöny, szolidaritáshiány és szegényellenesség* populista, a romaellenesség rasszista irányzataival szemben.

Szükség lenne a szociálpolitika számára rendelkezésre álló pénzeszközök állami nyilvántartására, regulálására és ellenőrzésére, hogy azok valóban eljussanak a rászorultakhoz. Radikálisan csökkenteni kell a szétosztó mechanizmusok számát és költségeit!

Források

Ferge Zsuzsa (2008): Rögös út a munkához. *Népszabadság*, 2008. április 13. <http://www.nol.hu/cikk/488204/>

Laekeni indikátorok 2008. A társadalmi kirekesztődés nemzetközi összehasonlítására szolgáló jelzőszámok. *Statisztikai Tükör* 142. sz. Központi Statisztikai Hivatal.

Mózer Péter (2009): Társadalmunk jövedelmi-munkaerőpiaci helyzete. www.nonprofit.hu

Simonyi Ágnes (2009): Társadalmi egyenlőtlenségek Magyarországon. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest. www.oefi.hu

„Szalai Júlia a kirekesztésről: A mélyszegénység fennmaradásához komoly érdekek fűződnek”. *168 óra*, 2008. december 25.

„Zajlik a Rükverc fesztivál. Minden szegény cigány, de nem minden cigány szegény?” *168 óra*, 2009. október 14. <http://www.168ora.hu/itthon/szociálpolitika-szegenyseg-rukverc-fesztival-ciganysag-segely-44931.html>

<http://3sz.hu/>

<http://www.gyerekszegenyseg.hu/index>

<http://www.origo.hu/itthon/20080707>

<http://www.rukverc.com/>